ПЕДАГОГІКА

УДК 069.12 (477)

Караманов О. В.,

e-mail: akaramanov@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0067-0747, Researcher ID: F-3859-2019
к.пед.н., доц. кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЙНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: МОЖЛИВОСТІ ВИОКРЕМЛЕННЯ ЕТАПІВ

Анотація. Проаналізовано різні аспекти педагогічної (освітньої, просвітницької, культурно-освітньої) діяльності музейних закладів України у вітчизняному освітньому просторі. Окреслено динаміку змін цієї діяльності відповідно до суспільних та історичних процесів. Автор простежує, що з кінця 90-х рр. XX ст. можна спостерігати певні системні зрушення в організації та проведенні музейно-педагогічної діяльності, які набувають нових рис та ознак (заснування журналів, розробка тематичних інформаційних музейних сайтів та інтернет-порталів, створення музейних фондів). На рубежі XX і XXI ст. у розвитку педагогічної діяльності музеїв в Україні щоразу більше відчувається вплив зарубіжних тенденцій, що зумовлює удосконалення способів комунікації з відвідувачами, застосування сучасних освітніх технологій, активізує дослідження у галузі музейної педагогіки та психології. Згодом відбувається впровадження у практику музейної роботи різноманітних освітніх проектів, у закладах вищої освіти розробляються нові музейно-педагогічні курси, постають та розвиваються музейні громадські організації, лабораторії, проводяться фестивалі, читання, всеукраїнські та регіональні семінари та конференції. За останні роки педагогічна діяльність музеїв в Україні набуває неабиякої популярності, що простежується у поширенні інноваційних підходів і методик у роботі з відвідувачами, розробці інтерактивних музейно-педагогічних програм, музейних заходів для особливих відвідувачів. Ця діяльність ґрунтується на засадах освіти упродовж цілого життя, дистанційної та інклюзивної освіти, віртуалізації музейного простору.

У статті проведено ретроспективний аналіз різних законів, видавничої діяльності, суспільно-політичних явищ, подій, заходів у сфері науки, освіти і культури, які спричинили зміни у перебігу різноманітних музейних та культурних практик. Виокремлено етапи організації педагогічної діяльності музеїв в сучасному освітньому просторі України.

Ключові слова: школа, заклад вищої освіти, музей, музейна педагогіка, педагогічна діяльність музеїв, етапи, освітній простір.

Karamanov O. V.,

e-mail: akaramanov@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0067-0747, Researcher ID: F-3859-2019
Ph.D in Pedagogy, Associate Professor of the Department of General Pedagogy and Pedagogy of High School, Ivan Franko National University of L'viv, L'viv

PEDAGOGICAL ACTIVITY OF MUSEUM IN UKRAINE IN MODERN CONDITIONS: POSSIBILITY OF STAGES

Abstract. The author of the article analyzes various aspects of educational activity of museum institutions of Ukraine in the national educational space. He outlines the dynamics of changes in this activity in accordance with social and historical processes.

The author traces that from the late 90's of the XX century. it is possible to observe certain systemic changes in the organization and carrying out of museum-pedagogical activity, which acquire new features and

characteristics (foundation of magazines, development of thematic information museum sites and Internet portals, creation of museum funds).

At the turn of the XX and XXI centuries. in the development of pedagogical activity of museums in Ukraine, the influence of foreign tendencies is increasing, which leads to improvement of ways of communication with visitors, application of modern educational technologies, intensifies research in the field of museum pedagogy and psychology.

Gradually, various educational projects are being introduced into the practice of museum work in Ukraine, new museum-pedagogical courses are being developed in institutions of higher education, museum public organizations, laboratories are emerging and developing, festivals, readings, all-Ukrainian and regional seminars are being held.

In recent years, the pedagogical activity of museums in Ukraine has become extremely popular, which is evident in the dissemination of innovative approaches and techniques in working with visitors, the development of interactive museum-pedagogical programs, museum events for visitors with special needs. This activity is based on the principles of lifelong learning, distance and inclusive education, virtualization of the museum space.

The author analyzes the dynamics and provides a retrospective analysis of various laws, publishing activities, socio-political phenomena, events, activities in the field of science, education and culture, which have caused changes in museum practices. In the article the author outlines the stages of organization of pedagogical activity of museums in the modern educational space of Ukraine.

Key words: school, institution of higher education, museum, museum pedagogy, pedagogical activity of museums, stages, educational space.

DOI: <https://doi.org/10.36477/2616-8510-2019-16-21>

Постановка проблеми. Бурхливий розвиток культурних практик, музейної педагогіки, організація різноманітних музейних заходів, урізноманітнення форм взаємодії музеїв з відвідувачами в Україні ставлять на порядок денний питання щодо простеження динаміки розвитку такого досвіду. Це важливо з огляду на масовість музейно-освітньої (музейно-педагогічної) діяльності, яка стала важливою ознакою сучасного “суспільства знань”, своєрідною візитівкою кожної місцевості, де функціонують музейні заклади.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження буде ретроспективний аналіз сучасних аспектів педагогічної діяльності музейних закладів України з можливістю виокремлення відповідних етапів. Предметом нашого аналізу будуть різні законодавчі акти, музейні сайти, періодичні видання, суспільно-політичні явища, діяльність різноманітних організацій і товариств, що відображали системні події у сфері освіти і культури, які суттєво впливали на зміни в організації та проведенні такої діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дослідженні ми ототожнюємо поняття, дотичні до педагогічної діяльності музеїв, зокрема просвітницьку, культурно-освітню, музейно-освітню, освітньо-педагогічну, музейно-педагогічну діяльність. Детальний аналіз зазначених термінів буде проведено у межах окремого дослідження.

За вихідну дату ми візьмемо 1991 р. – проголошення державної незалежності України, за прикінцеву – 2017 р. – прийняття нового Закону України “Про освіту”.

Отже, від початку проголошення незалежності України (1991 р.) відбувалися певні зрушення у реформуванні системи культурно-освітньої роботи музеїв у взаємодії із закладами освіти, проте усі вони мали “інерційний” характер. В умовах хаосу та гіперінфляції на початку 90-х рр. XX ст. поширювалися певні регресивні явища у справі організації педагогічної діяльності музеїв, яка здебільшого мала формальний характер і наслідувала попередні традиції. Зокрема, чимало музейних занять продовжували відбуватися у межах роботи системи закладів позашкільної освіти різних типів, що охоплювали велику кількість школярів. Проте згодом, в умовах формування незалежної молодшої держави, ринкових відносин, у період ідеологічно-виховної кризи роль та значення позашкільної освіти у житті підростаючого покоління знижується, катастрофічно зменшується мережа закладів позашкільної освіти, відбувається процес комерціалізації діяльності та вилучення будівель позашкільних установ [5, 17–20]. Відтак можна стверджувати про суттєве зменшення педагогічної ролі музеїв у вихованні молодого покоління. У той же час було прийнято Закон України «Про музеї і музейну справу» (1995 р.), який, поряд з окресленням ролі і функцій музеїв в Україні, наголошував на важливості їх культурно-освітньої діяльності [1].

На думку науковців, у цей період музей як фундаментальна основа культури “зосереджував свою роботу на відображенні суспільної дійсності” [10, 179–180].

З другої половини 90-х рр. XX ст. можна спостерігати певні системні зрушення у проведенні музейно-педагогічної діяльності, які набувають нових рис та ознак.

Зокрема, наприкінці 90-х рр. XX ст. було засновано журнал (загальнодержавний бюлетень “Вісник Українського товариства охорони пам’яток історії та культури”) “Відлуння віків”. Створено низку сайтів, які проводили координаційну, організаційно-методичну та культурно-просвітницьку діяльність у галузі музейної справи.

На початку 2000-х рр. було засновано Міжнародний благодійний фонд «Україна 3000» (2001), а згодом, за підтримки Швейцарської культурної програми, створено інтернет-портал “Музейний простір України” (2005). Зазначений портал головну увагу сфокусував на історико-культурологічному напрямі, що об’єднує програми, спрямовані на розвиток музейної справи, охорону пам’яток, підтримку археологічних, культурологічних досліджень та мистецьких акцій, поширення правдивих знань про минуле народу України, упровадження міжнародних стандартів роботи у сфері культури.

На зламі XX і XXI ст. щоразу відчутніше спостерігається вплив зарубіжних тенденцій на педагогічну діяльність вітчизняних музеїв. Дедалі більше розробляються та удосконалюються способи комунікації з відвідувачами на основі сучасних освітніх технологій, проводяться дослідження у галузі музейної педагогіки та музейної психології.

Після Помаранчевої революції (2004) в Україні значно активізується розуміння актуальності педагогічної місії музеїв – засновуються журнали “Музеї України” (2004) (після відповідної пресової програми), “Музейний провулок” (Національний художній музей України), інтернет-портали “Замки та храми України” (2005), «Замки і фортеці України» (2007).

Для координації та обміну різноманітною інформацією у 2004 р. в Києві постає громадська організація “Центр розвитку музейної справи”, яка започатковує низку важливих проектів, зокрема видання спеціалізованих періодичних часописів. Згодом Центр розпочав роботу над створенням музейного ресурсного центру, формуванням спеціалізованої музейної бібліотеки з питань теорії та практики музейної і пам’яткоохоронної роботи [6, 194].

Протягом 2000-х рр. в Україні створюється низка важливих освітніх музейних проектів – “Школа і музей: разом навчатися цікавіше” (Національний художній музей у Києві), («Школа і музей: працюємо разом» (група музеїв м. Львова), “Живе мистецтво – дітям” (Львівська національна галерея мистецтв ім. Б. Возницького), “Музей і діти”, “Музей–школі” (Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д. Яворницького), “Художній музей – школі. Музейні форми навчання” (Чернівецький художній музей) та ін., відкриваються нові освітні відділи у музеях різного профілю.

Серед перелічених особливої уваги заслуговує інтегрований проект “Школа і музей: працюємо разом”, започаткований у Львові 2007 р., результатом якого стало видання двох посібників з музейної педагогіки.

З 2006 р. інтернет-портал “Музейний простір України” підтримується громадською організацією “Центр розвитку музейної справи”, яка проводить музейні заходи, популяризує різні всеукраїнські та регіональні заходи: конкурси, фестивалі, актуальні проекти.

У цей період у різних вищих закладах освіти успішно апробовуються курси з музейної педагогіки та культурно-освітньої діяльності музеїв (Київський національний університет культури і мистецтв, Харківська державна академія культури, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Львівський національний університет імені Івана Франка). Так, у 2007/2008 навчальному році на історичному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка уперше було апробовано курс «Основи музейної педагогіки».

Упродовж 2005–2009 рр. фактично уперше в новітній історії України у межах україно-нідерландського проекту “MATRA–музеї України” у 25 музеях України (обраних за географічним принципом) відбулися фахові тренінги і навчання у контексті розуміння сучасної освітньо-педагогічної місії музею та ознайомлення з новітніми методиками культурно-освітньої діяльності у музейному просторі, а також із сучасним розумінням музейного менеджменту, музейного планування та методик музейної роботи [8].

Найбільш активну участь у проекті брали такі музеї, як Музично-меморіальний музей Соломії Крушельницької у Львові, Національний музей мистецтв імені Богдана і Варвари Ханенків, Кіровоградський обласний художній музей, Одеський муніципальний музей особистих колекцій

ім. А. Блещунова, Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д. Яворницького, Чернігівський історичний музей, Київський національний музей російського мистецтва (від 2017 р. – Національний музей “Київська картинна галерея”), Харківський літературний музей.

У межах проекту відбулися дві конференції, симпозіум з питань використання цифрових технологій, шість інтерактивних багатоденних семінарів, а також чотири семінари для навчання українських тренерів. Проект підкреслив важливість нових знань, адже вони сприяли створенню середовища діалогу та дискусій. Здобуття нового досвіду, спрямованого на інноваційний розвиток, співставлення його з власними напрацюваннями дало змогу для нового бачення освітньої місії музею в умовах сьогодення.

З 2005 р. питання музейної педагогіки постають у центрі уваги учасників Всеукраїнських музейних фестивалів (2005, 2008, 2011, 2015, 2018 рр.) на базі Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. Яворницького. Започаткований цикл Всеукраїнських музейних фестивалів стає справжньою знаковою подією для українського музейництва. Згодом цей фестиваль стає традиційним професійним святом музейних працівників з різних міст України, своєрідним майданчиком для обміну досвідом, рефлексій щодо розвитку музейної справи та музейної педагогіки в країні, центром привернення уваги до питань збереження та охорони національної історико-культурної спадщини.

З 2007 року на базі Українського товариства охорони пам'яток історії та культури проводяться Зарембівські пам'яткознавчі читання.

Така активна діяльність у розвитку музейної справи та її освітньої складової стимулювала прийняття Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про музеї та музейну справу» (2009), який суттєво розширює різні положення щодо заснування музеїв (вони можуть засновуватися на будь-яких формах власності), а також Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України про охорону культурної спадщини» (2010 р.).

З 2010 р. на щорічній Міжнародній науковій конференції “Могилянські читання” у Національному Києво-Печерському історико-культурному заповіднику (м. Київ) запрацювала секція “Музейна справа та музейна педагогіка”. Згодом було засновано журнал «Музейний простір» (2011) – якісне повнокольорове ілюстроване видання про музеї та культурну спадщину, що містить інформаційні та аналітичні матеріали з музейної теорії і практики, відомості про різноманітні музейні проекти тощо.

Поступово в Україні створюється низка інтернет-ресурсів (проекти «Світоглядний портал «Рідна країна» (2010), «Музейний портал» МАН України (2011), «Музейний простір» (2012), які дозволяють активніше просувати й популяризувати якісний музейний продукт, інформувати широкі кола громадськості про різні освітні музейні заходи.

Зазначені проекти були й залишаються спрямованими на популяризацію культури, науки та музейної справи, надаючи інформацію про актуальні новини з музейного життя України та світу, забезпечуючи доступ до бази даних з інформацією про музеї.

Більшість вітчизняних музеїв створюють інтернет-портали з переліком освітніх програм для різних категорій відвідувачів (Дніпропетровський національний історичний музей імені Д. Яворницького, Музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків (Київ) та ін.).

Період після 2010 р. в Україні характеризується появою інноваційних підходів і методик у роботі з відвідувачами та інтерпретації музейних предметів (застосування інтерактивної методики, технології «Стратегії візуального мислення» (Національний художній музей України), віртуалізації музейного простору із застосуванням мультимедіа та дистанційних інтернет-ресурсів, концепції «відкритого музею», «культури участі» (із включенням відвідувачів у процеси моделювання культурно-освітньої діяльності музею), освіти упродовж цілого життя, рівного доступу та універсального дизайну (із можливістю брати участь у різноманітних культурних заходах музеїв широкого спектра відвідувачів різного віку та з особливими потребами).

Значного поширення в Україні на початку XXI ст. набувають розробки інтерактивних програм для відвідувачів, що організовують у співпраці як навчальні заклади, так і музейні установи, враховуючи різні особливості музейно-педагогічної діяльності.

Зокрема, у Національному художньому музеї (Київ) було впроваджено програму “Школа і музей: разом навчатися цікавіше”, яка містила тематичні екскурсії з урахуванням семи предметів шкільної програми. Для дошкільнят разом із батьками музей створив умови для вивчення образотворчого мистецтва у “Сімейному лекторії”, а також апробував цикл занять для молоді “Стратегії візуального мислення”.

У 2011 р., у межах Пілотного проекту UNESCO та Міжнародного фонду гуманітарного співробітництва “Управління музеєм ХХІ ст.”, у Києві відбулися тематичний тренінг та Перша експертна зустріч на тему “Роль музеїв в освіті та розвитку культурно-пізнавального туризму”. В межах цих заходів були порушені питання освітньої ролі музеїв у контексті актуальних проблем сучасної культури [2, 25].

З 2012 р. на кафедрі загальної та соціальної педагогіки Львівського національного університету імені Івана Франка функціонує Лабораторія музейної педагогіки (на громадських засадах). З цього ж року на базі Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника (м. Київ) проводиться щорічна Всеукраїнська науково-практична конференція «Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи» (з 2016 р. – у співпраці з НАПН України).

З 2014 р. активізує свою діяльність Педагогічний музей України, на сайті якого створюється окремий кластер “Музейна педагогіка” з електронною бібліотекою, освітніми програмами музеїв, навчальними програмами для гуртків, матеріалами з конференцій та семінарів; інформацією про шкільні музеї, меморіальні музеї при навчальних закладах України та музейні експедиції.

Фактично у сучасних умовах в Україні працює кілька громадських організацій, які виконують функції недержавних аналітичних центрів у музейній сфері. Серед них громадські організації «Український центр розвитку музейної справи» (УЦРМС), «Агенція культурних стратегій», «Демократія через культуру», український комітет Міжнародної ради ICOM, а також державний аналітичний інститут «Український центр культурних досліджень». Ці організації акцентують увагу на реалізації різноманітних проектів для активізації міжмузейної комунікації між українськими фахівцями та їхніми зарубіжними колегами [9, 138-147].

Окремо слід відзначити діяльність Українського культурного фонду, який підтримує численні ініціативи музеїв для розвитку та поширення освітніх та культурних практик, створення нових середовищ для організації ефективної комунікації з відвідувачами.

З 2012 р. при Міністерстві культури України функціонує спеціальний консультативно-дорадчий орган – Музейна рада, яка мала перетворитися на дієвий інструмент включення професійної музейної спільноти до формування та реалізації національної музейної політики. Зокрема, цим органом у 2013 р. було затверджено проект Концепції державної цільової національно-культурної програми розвитку музейної галузі до 2018 р., яка визначила такі пріоритетні напрями розвитку музейної справи у контексті культурно-освітньої діяльності музеїв:

- підвищення ролі музеїв як державотворчого чинника завдяки впровадженню нових державних стандартів державної справи та посилення просвітницької функції музеїв;

- формування музейного простору через активізацію міжмузейної комунікації;

- підготовка кадрів та підвищення престижу музейної професії;

- запровадження конкурсних механізмів фінансування музейних проектів [9, 138-147].

З 2015 р. в Україні розпочала діяти Програма Європейського союзу і Східного партнерства «Культура і креативність» (2015-2017), покликана ознайомлювати вітчизняних музейників, освітян, культурологів з успішними європейськими проектами та активізувати потенціал української культури й планування вітчизняної культурної політики шляхом підтримки різних досліджень, проведення тренінгів для формування професійних навиків з креативної економіки, налагодження міжнародного співробітництва.

Зокрема, у межах цього європейського проекту в Україні визначено наступні три напрями:

- культура і креативні індустрії для місцевого економічного розвитку та відродження міст;

- культурне надбання як драйвер економічного зростання і соціальної інтеграції;

- культура для соціальної інтеграції, соціальних інновацій та міжкультурного діалогу [7, 7-8].

Одним з останніх важливих кроків у розвитку освітньої складової діяльності музейних закладів стало прийняття нового Закону України «Про освіту» (2017), де, зокрема, згадується про індивідуальну освітню траєкторію, індивідуальну програму розвитку дитини, інклюзивне освітнє середовище, неформальну освіту, мережеву форму здобуття освіти, що дозволяє розширювати спектр освітніх послуг музеїв та організацію їх педагогічної діяльності для закладів дошкільної, середньої та вищої освіти.

Останнім часом конференції, семінари, методичні наради та круглі столи з музейної педагогіки періодично відбуваються по всій Україні з ініціативою від музейних фахівців, методичних центрів та інститутів післядипломної освіти, загальноосвітніх шкіл та вищих закладів освіти, проте здебільшого зводяться до опису діяльності конкретної програми або методики, обміну власними рефлексіями і враженнями.

У сучасному освітньому просторі України функціонує низка інтернет-сайтів (“Музейний портал України” (www.ukrmuseum.org.ua), “Музейний простір України” (prostir.museum), “Всеукраїнська асоціація музеїв” (www.vuam.org.ua), “Замки і храми України” (www.castles.com.ua), “Український пам’яткоохоронний інтернет-ресурс” (pamjatky.org.ua) та ін., які дають змогу вчителям, методистам, викладачам здійснювати підбір необхідного наочного і практичного матеріалу для проведення занять з елементами музейної педагогіки [3, 20-21].

Можна виокремити далеко не повний список осередків, де відбувається активна педагогічна взаємодія вчителя та учня, викладача і студента у межах розвитку ідей музейної педагогіки. Це, зокрема, Національний художній музей України, Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, коледж ім. В. Сухомлинського (Київ), Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д. Яворницького, Муніципальний музей особистих колекцій ім. А. В. Блещунова та Історико-краєзнавчий музей (Одеса), Кам’янець-Подільський державний історичний музей-заповідник, Кіровоградський міський художньо-меморіальний музей, Миколаївський обласний краєзнавчий музей, Рівненський обласний краєзнавчий музей, Львівська національна галерея мистецтв ім. Б. Возницького, Національний музей у Львові ім. А. Шептицького, Львівський історичний музей тощо [3, 20-22].

Загалом дедалі більше відчувається підйом у музейній справі: музеї стають цікавішими для відвідувачів, вони стають “видимими”, дедалі більше проявляючись у суспільстві, а також починають відчувати силу свого впливу, важливість від створення відповідного враження на відвідувачів, яке не замінить жодна розповідь або писаний текст [4].

Очевидно, що поряд із значними досягненнями у розвитку музейної педагогіки, відчуються й проблеми, зумовлені:

- недостатністю ґрунтовних наукових досліджень з цієї галузі;
- необхідністю розробки її понятійного та наукового апарату з урахуванням міждисциплінарних підходів різних галузей знань, методичної літератури;
- потребою у створенні системи підготовки музейних педагогів на основі тренінгів, курсів, практичних занять в музеях, різноманітних музейно-педагогічних та просвітницьких програм у системі “школа–музей–заклад вищої освіти”.

На основі проаналізованого матеріалу з урахуванням вихідної дати (1991 р. – проголошення державної незалежності України) та умовно визначеної прикінцевої (2017 р. – прийняття нового Закону України “Про освіту”) розташуємо головні етапи організації музейно-педагогічної діяльності в Україні. Перший етап буде охоплювати період з 1991 до 1995 рр., коли було прийнято Закон України “Про музеї та музейну справу”.

Другий охоплює період з 1995 до 2004 рр., року Помаранчевої революції, яка спричинила активізацію розуміння педагогічної діяльності музеїв та впровадження нових методик. На цьому етапі відбувається напрацювання нового досвіду, зокрема адаптація у вітчизняній практиці сучасних музейно-педагогічних технологій.

На третьому етапі, упродовж 2004–2010 рр., відбуваються кардинальні зміни у розумінні освітньої місії музею в Україні, які полягали у створенні вітчизняних музейно-педагогічних проєктів, програм, проведенні різноманітних тематичних конференцій, тренінгів тощо.

Четвертий етап (2010–2017 рр.) відзначається масовістю музейно-педагогічних заходів в Україні та створенням якісного вітчизняного музейного освітнього продукту з урахуванням традицій минулого та викликів сьогодення.

Проведене дослідження засвідчує, що розвиток педагогічної діяльності музейних закладів в Україні поєднує два важливі елементи: з одного боку, чимало традицій було запозичено з освітньої музейної практики періоду СРСР, з іншого, – спостерігаємо щоразу більші впливи сучасних європейських культурних практик і технологій. На нашу думку, таке поєднання може лише більше збагатити вітчизняний музейно-педагогічний простір.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Усе вищенаведене дає підстави для висновку, що музеї повинні бути відкритими для інновацій та розвитку, – це правило має стати головним принципом педагогічної діяльності музеїв в Україні. Ретроспективний аналіз змісту педагогічної діяльності вітчизняних музеїв яскраво засвідчує динаміку якісних перетворень у цій галузі, системних змін, які дедалі більше поширюються у різних регіонах України. Перспективами подальших наукових розвідок у руслі досліджуваної проблематики можна визначити поглиблений аналіз тематики і змісту музейно-педагогічних програм, проєктів вітчизняних музейних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про музеї та музейну справу” (1995) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80>
2. Звіт про роботу українського комітету ICOM за 2008–2012 рр. // Музейний простір. – 2009. – №3(5). — С. 21–26.
3. Караманов О. Взаємодія музею і школи у контексті демократичних освітніх перетворень (досвід України і Польщі) / О. Караманов // Шлях освіти. – 2009. – №2. – С. 19–23.
4. Котвіцька К. Музейний ренесанс? Goethe-Institut Ukraine. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.goethe.de/ins/ua/uk/kul/mag/20880419.html>
5. Красняков Є. Державна політика у сфері позашкільної освіти: сучасний стан та перспективи вдосконалення / Є. Красняков // Рідна школа. – 2014. – № 4–5. – С. 17–20.
6. Маньковська Р. Музеї України у суспільно-історичних викликах ХХ – початку ХХІ століть / Р. Маньковська. – Львів: Простір-М, 2016. – 408 с.
7. Меднікова Г. С. Інновації в культурі як фактор соціально-економічного розвитку суспільства / Г. С. Меднікова // Культурологічний альманах: Випуск 2. Інноваційні технології в культурній галузі. – Вінниця : ТОВ Нілан-ЛТД, 2016. – 234 с. – С. 3–8.
8. Музей: менеджмент і освітня діяльність / Упор. З. Мазурик, Г. Аартс. – Львів: Літопис, 2009. – 223 с.
9. Смаглій К. В. Європейський досвід реформування музейної сфери: уроки для України / К. В. Смаглій // Будемо нову Україну : зб. конф. (26–27 лист. 2014 р., м. Київ) / упоряд. Ярошенко Т.О ; Українське Фулбрайтівське коло. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2015. – С. 138–154.
10. Ченцова О. В. Музей как образовательный ресурс: ретроспектива развития образовательной среды от эпохи Просвещения до современности / О. В. Ченцова // Историческая и социально-образовательная мысль. – 2017. – Т. 9. – № 3/1. – С. 179–184.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy “Pro muzei ta muzeinu spravu” (1995) [available at] – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80>
2. Zvit pro robotu ukrainskoho komitetu ICOM za 2008–2012 rr. // Muzeinyi prostir. – №3(5). – 2009. – S. 21–26.
3. Karamanov O. Vzaemodiia muzeiu i shkoly u konteksti demokratychnykh osvitynih peretvoren (dosvid Ukrainy i Polshchi) / O. Karamanov // Shliakh osvity. – 2009. – №2. – S. 19–23.
4. Kotvitska K. Muzeinyi renesans? Goethe-Institut Ukraine. [available at] – Rezhym dostupu: <https://www.goethe.de/ins/ua/uk/kul/mag/20880419.html>
5. Krasniakov Ye. Derzhavna polityka u sferi pozashkilnoi osvity: suchasnyi stan ta perspektyvy vdoskonalennia / Ye. Krasniakov // Ridna shkola. – 2014. – № 4–5. – S. 17–20.
6. Mankovska R. Muzei Ukrainy u suspilno-istorychnykh vyklykakh KhKh – pochatku KhKhI stolit / R. Mankovska. – Lviv: Prostir-M, 2016. – 408 s.
7. Miednikova H. S. Innovatsii v kulturi yak faktor sotsialno-ekonomichnoho rozvytku suspilstva / H. S. Miednikova // Kulturolohiichniy almanakh: Vypusk 2. Innovatsiini tekhnolohii v kulturnii haluzi. – Vinnytsia : TOV Nilan-LTD, 2016. – 234 s. – S. 3–8.
8. Muzei: menedzhment i osvitynia diialnist / Upor. Z. Mazuryk, H. Aarts. – Lviv: Litopys, 2009. – 223 s.
9. Smahlii K. V. Yevropeyskyi dosvid reformuvannia muzeinoi sfery: uroky dlia Ukrainy / K. V. Smahlii // Buduiemo novu Ukrainu : zb. konf. (26–27 lyst. 2014 r., m. Kyiv) / uporiad. Yaroshenko T.O ; Ukrainske Fuliuraitivske kolo. – K. : Vydavnychiy dim «Kyievo-Mohylianska akademii», 2015. – S. 138–154.
10. Chencova O. V. Muzej kak obrazovatel'nyj resurs: retrospektiva razvitiya obrazovatel'noj sredy ot epohi Prosveshcheniya do sovremennosti / O. V. Chencova // Istoricheskaya i social'no-obrazovatel'naya mysl'. – 2017. – T. 9. – № 3/1. – S. 179–184.